

УДК 339.13.017(656)

Аліна Стукало

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Розглядаються основні чинники, які впливають на розвиток транспортної системи в умовах глобалізації. Досліджений потенціал розвитку світової транспортної системи та залізничного транспорту зокрема. Визначено основні напрями розвитку транспортних відносин в Україні.

Ключові слова: транспортна система, глобалізація, транспортні відносини.

Рассматриваются основные факторы, которые влияют на развитие транспортной системы в условиях глобализации. Исследован потенциал развития мировой транспортной системы и железнодорожного транспорта в частности. Определены основные направления развития транспортных отношений в Украине.

Ключевые слова: транспортная система, глобализация, транспортные отношения.

The main factors that influence the development of the transport system in the context of globalization. Investigated the potential of the global transport and rail transport in particular. The main directions of transport relations in Ukraine.

Keywords: transportation system, globalization, transport relations.

Постановка проблеми. Глобалізація міжнародної торгівлі і транснаціоналізація національних компаній стали передумовою безперешкодного переміщення ресурсів і товарів, що об'єктивно неможливо зробити без транспортного комплексу. Транспорт є основою формування внутрішніх і міжнародних ринків і забезпечує повноцінний розвиток ринкових відносин. Складна економічна ситуація в Україні вимагає від працівників транспортної галузі підвищеної уваги до вирішення питань організації й управління перевезеннями. Сьогодні при всій великій кількості змін на ринку транспортних послуг і наявності величезної кількості експедиторів, перевізників і логістичних компаній замовники послуг, як і раніше, не задоволені їх якістю. Це стало причиною пошуку нових методів формування транспортних відносин в Україні в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні наукові публікації досить часто висвітлюють питання розвитку транспортних систем в умовах глобалізації. Особливо слід відмітити праці Блудової Т., Вінникова В., Єдіна О., Котлубая О., Могильовкіна І., Новікової А., Пашенко Ю., Пирожкова С., Плужникова К., Прейгер Д., Примачева М., Цветова Ю. та ін.

Метою даної статті є визначення основних напрямів розвитку транспортних відносин в Україні в умовах глобалізації.

© Стукало А. В., 2014

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація та посилення конкуренції на світовому транспортному ринку привели до необхідності застосування принципово нових підходів до формування міжнародних, регіональних і галузевих економічних відносин. Економічні перетворення, які відбуваються в Україні, розвиток її економічних зв'язків із зарубіжними країнами, висувають перед транспортно-логістичним комплексом країни складні задачі щодо адаптації в нових умовах господарювання в ринковому середовищі та інтеграції в європейську і світову транспортні системи.

Розвиток транспортної системи країни є однією з необхідних умов подальшої структурної перебудови економіки, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг на світових ринках і інтеграції країни в систему міжнародних відносин, що динамічно змінюється. Найсерйозніший вплив у майбутньому на діяльність і розвиток транспорту, формування транспортного ринку матимуть [1]: по-перше, глобалізація транспортних систем і процесів, переміщення товаропотоків між державами, регіонами, континентами; по-друге, широке впровадження в діяльність транспорту і в систему надання його послуг принципів транспортної логістики, побудованої на досягненнях інформаційних технологій і вимогах світового рівня.

Глобалізація економічних зв'язків у XXI ст. дозволяє розглядати транспорт як один з найважливіших важелів інтеграційних процесів, якому відводиться ключова роль у розвитку світової економіки і розширенні міжнародної співпраці, розвитку транспортної інфраструктури, інформаційних і телекомунікаційних систем, організації інтермодальних перевезень вантажів.

Для транспортної системи будь-якої держави активна участь у глобалізації ринку транспортних послуг означає:

- 1) лібералізацію усіх сфер транспортної діяльності, відмову від державного регулювання та зростання конкуренції;
- 2) уніфікацію і універсалізацію транспортних засобів, технологій, технічних вимог, активний розвиток і модернізацію транспортної інфраструктури;
- 3) зростання транспарентності ринку транспортних послуг, зростання інформаційної відкритості (зокрема фінансову інформацію), підпорядкування діяльності транспортних компаній вимогам закону і міжнародних угод [2].

Підвищення ефективності функціонування транспортної системи – один із чотирьох основоположних факторів глобалізації світової економіки разом із лібералізацією торгівлі, розвитком телекомунікацій та міжнародної стандартизації [3]. Транспортна система світу є «сполучною ланкою процесу глобалізації світової економіки», що забезпечує розмивання національних кордонів і формування єдиного світового ринку [4].

У структурі світової транспортної системи різні види транспорту мають специфіку функціонування, особливо сьогодні, коли зростають вимоги щодо якості послуг, забезпечення максимальної швидкості та зручності перевезень за умови мінімального використання відповідних ресурсів. На потенціал окремих видів світового транспорту, поряд із внутрішніми інфраструктурними чинниками, що визначаються кількісними та якісними характеристиками транспортної мережі й рухомих транспортних засобів, найвагоміший вплив мають глобальні чинники, а саме: стан, тенденції, динаміка і структура розвитку світової торгівлі товарами, відповідно до якої формується попит на той чи інший вантажопотік на світових ринках та, як наслідок, визначається обсяг попиту на послуги з перевезень певними

видами транспорту. Окрім тенденцій, що складаються у зовнішньоторговельній діяльності, на величину потенціалу світової транспортної системи впливають конкуренція на світових ринках транспортних послуг та інтеграційні процеси у світовому господарстві, що обумовлюють закріплення маршрутів руху вантажопотоків за відповідними країнами і регіонами в межах міжнародних транспортних коридорів, тим самим посилюючи їх транспортний потенціал [5].

Поняття транспортної системи охоплює всі види вантажного транспорту та їхніх транспортних засобів як загального, так і спеціального призначення, сукупність вантажно-розвантажувальних засобів і підприємств, що забезпечують операції завантаження, розвантаження, перевезень і складування вантажів, а також усі види транспортних засобів, які здійснюють перевезення пасажирів. У кожній країні транспортна система має свою національну специфіку. Однак узяті разом у взаємодії, насамперед у міжнародних сполученнях, вони створюють світову транспортну систему, яка є важливою складовою світового господарства.

Транспортні системи країн і регіонів світу мають певні відмінності, спричинені характером соціально-економічного ладу, рівнем розвитку продуктивних сил, економіко-географічними особливостями країн і регіонів тощо.

За цими ознаками можна виділити п'ять типів транспортних систем. Перший тип – це транспортна система Північної Америки, другий – транспортні системи країн Західної Європи та Японії. Характерними особливостями цих типів систем є високий рівень розвитку: наявність усіх видів сучасного транспорту і самостійної промисловості з виробництва транспортних засобів, розвинута транспортна інфраструктура, велике значення транспорту в економічному житті, що забезпечує адекватне обслуговування як вантажних, так і пасажирських перевезень.

До третього типу належать транспортні системи деяких країн Азії, Африки та Латинської Америки, що швидко розвиваються, та «нових індустріальних країн». Питома вага транспорту в економіці цих країн поки що незначна, але розвиток транспортної інфраструктури тут відбувається прискореними темпами і обмежені технічні можливості транспортних засобів у цілому переборюються.

Четвертий тип – це транспортні системи переважної більшості країн, що розвиваються. Вони не позбулися явно вираженої колоніальної транспортної інфраструктури і значною мірою (особливо в міжнародних сполученнях) залежать від транспорту розвинених країн світу. Так, при населенні, що становить понад 70 % усього населення Землі та 64 % території, ці країни мають у своєму розпорядженні лише 23 % світової дорожньої мережі, 22 % автотранспортних засобів, а їхня частка у вантажообігу залізничного транспорту складає лише 15 % світового вантажообігу. Більшість країн, що розвиваються, краще пов'язані повітряним сполученням із розвиненими країнами, ніж між собою [6].

До п'ятого типу належать транспортні системи країн з перехідною економікою. Мова йде насамперед про країни Центральної Європи, СНД та Балтії. Транспортні системи країн цього регіону перебувають у стані адаптації до нових умов і обсягів зовнішньоекономічної діяльності. Транспортні системи країн Центральної Європи, особливо Польщі, Угорщини, Чехії, Румунії, здійснюючи спроби активної інтеграції в західноєвропейські транспортні структури, виконують роль транзиту між Сходом і Заходом, Північчю і Півднем. Країни Балтії, Україна, Білорусь, Молдова, Грузія, економіка яких значною мірою пов'язана із транзитним обслуговуванням зовнішньої торгівлі країн СНД, залучають транзитні вантажі на переробку у своїх портах. Так, у структурі вантажообігу портів країн Балтії

ЗАГАЛЬНОТРАНСПОРТНІ ПРОБЛЕМИ

переважають вантажі країн СНД, насамперед Росії. У портах Латвії, наприклад, частка власне латвійських вантажів становить лише 3 – 5 %, а транспортні послуги становлять 50 – 60 % вартості товарного експорту.

Україна завдяки своєму геополітичному розташуванню є монополістом на міжнародних комунікаціях Росії та центрально-азійських держав. Нафтопровід «Дружба» і три потужні магістральні газопроводи, що проходять її територією, поки що не мають альтернативи. Спроба максимізувати доходи від транзитних послуг шляхом підвищення тарифів і введення різних додаткових платежів для іноземних транспортних засобів привела до переорієнтації частини вантажопотоків на більш дешеві варіанти. Вантажообіг портів України протягом останніх років скоротився майже втричі. Росія прискорила спорудження міжнародного газопроводу Ямал – Західна Європа через територію Білорусі та Польщі. Єдиним альтернативним варіантом є підключення України разом з Хорватією та Угорщиною до майбутнього Трансадриатичного газопроводу в Південній Європі, що розширить існуючі трубопроводи з метою створення коридору, по якому буде транспортуватися природний газ через ці три країни. Даний газовий коридор дозволить диверсифікувати поставки блакитного палива, підвищити безпеку енергопостачань і буде сприяти зниженню залежності Європи та України від російського газу при загостренні газових відносин між цими країнами.

Загальний обсяг перевезень залізницями світу оцінюється нині приблизно у 8500 млрд приведених кілометрів. По регіонах і країнах він розподіляється таким чином: США і Канада – 24,7 %, країни СНД – 27,6 % (у тому числі Росія – 20,6 %), Азія – 30,0 % (у тому числі Китай – 18,7 %, Індія – 6,4 %, Японія – 4,9 %), Західна і Центральна Європа – 8,4 %, решта регіонів і країн – 9,3 %.

В Європі залізниці втрачають свою частку в усіх секторах транспортного ринку, за винятком приміських і швидкісних пасажирських перевезень і деяких вантажних по маршрутах через Альпи. Фінансовий стан на всіх залізницях продовжує погіршуватися.

У Північній Америці приватні вантажні залізничні компанії успішно витримали випробування на лібералізацію і покращили результати роботи з обсягів перевезень, продуктивності та – дещо меншою мірою – прибутковості.

У Південно-Східній Азії залізниці залишаються незамінними для масових перевезень пасажирів і вантажів незалежно від відстані. Це стосується Індії та Китаю, де залізниці не в змозі задовольнити попит на всі види перевезень. У Японії розвиток швидкісних пасажирських перевезень дещо загальмувався, але обсяг перевезень на короткі відстані продовжує зростати, а диверсифікація послуг, що надаються залізницями, дає відчутні фінансові результати. Структура світового вантажообігу залізничного транспорту свідчить, що найбільшу частку в структурі вантажообігу займають Азія та Океанія – 38,6%, Америка – 33,1% і країни Європи – 26,8%. У світі країнами-лідерами за показником вантажообігу залізничного транспорту залишаються США – 42,6%, Китай – 33,5% та Росія – 30,4% [6].

У сучасних умовах чинники глобального середовища чинять вагомий вплив на потенціал розвитку світової транспортної системи. Дослідження подальшого розвитку потенціалу світової транспортної системи має враховувати: по-перше, оцінку впливу динаміки, регіональної структури і структурних змін у світовому виробництві та торгівлі товарами на розвиток вантажних перевезень різними видами транспорту; по-друге, можливості оптимізації пасажирських перевезень унаслідок зміни основних індикаторів туристичного ринку; по-третє, розширення

участі основних інтеграційних угруповань у системі внутрішньорегіональних і трансконтинентальних комунікацій. Застосування запропонованого підходу дає можливість впливати на стан світової транспортної системи через урахування відповідних факторних показників, серед яких: обсяги світового ВВП і світового товарного експорту, структурні зміни в регіональній структурі торгівлі, обсяги експорту туристичних послуг, внутрішньорегіональної торгівлі, міжрегіональних вантажопотоків, а також дозволяє підвищити точність і надійність прогнозу й тенденцій розвитку різних видів світового транспорту [5].

Висновки та пропозиції. Ситуація, що склалася сьогодні в економіці України, вимагає створення принципово нової системи управління вантажопотоками, заснованої на сучасній технології і логістичних принципах переміщення вантажів. Основні завдання, що стоять перед транспортними організаціями, передбачають зниження вартості перевезень, поліпшення їх якості, скорочення термінів доставки, гармонійне поєднання на ринку транспортних послуг усіх видів сучасного транспорту через конкуренцію, їх координацію у разі змішаних перевезень, створення у транспортній галузі загального інформаційного простору. Глобалізація транспортної системи та посилення конкуренції дозволить перейти до нових, більш перспективних методів формування транспортних відносин в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Зайончик Л. Г.* Транспортно-логістичні системи місто утворюючих підприємств: особливості формування і розвитку // Тези доповідей. Національний транспортний університет. – К., 2006.
2. *Устенко М. О.* «Основні проблеми транспортної логістики» УкрДАЗТ // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 2–5
3. *Кузьменко Ю. А.* Глобализационные процессы мировой экономики, влияющие на функционирование международной транспортной системы / Ю. А. Кузьменко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 36. – С. 35–37.
4. *Галахов В. И.* Эволюция и периодизация развития транспорта / В. И. Галахов // Мир транспорта. – 2004. – № 4. – С. 4–15.
5. *Захарова О. В.* Глобальні чинники розвитку потенціалу світової транспортної системи / О.В.Захарова // Економічний часопис – XXI. – 2011. – № 9–10. – С. 14 – 17.
6. http://myrefs.org.ua/index=com_content&view=article&id=1703.